

UPORABA BREZPILOTNIH ZRAKOPLOVOV PRI OPRAVLJANJU POLICIJSKIH NALOG

Uporaba brezpilotnih zrakoplovov pri opravljanju policijskih nalog

Brepilotni zrakoplovi so v zadnjem času ena izmed najaktualnejših tem v letalstvu. So tehnologija prihodnosti, izrednih možnosti in priložnosti kot tudi zabava za široke ljudske množice.

V zadnjih letih smo priča hitremu tehnološkemu razvoju brezpilotnih zrakoplovov, ki postajajo cenovno vse bolj dostopni najširšemu krogu uporabnikov. Brepilotne zrakoplove v tujini vse pogosteje uspešno uporabljajo tudi različne službe za zaščito in reševanje, vključno s policijo.

Splošna pravna podlaga za uporabo brezpilotnih zrakoplovov je določena v Zakonu o letalstvu (Uradni list RS, št. 81/10 – uradno prečiščeno besedilo in 46/16), podrobneje pa je urejena v Uredbi o sistemih brezpilotnih zrakoplovov (Uradni list RS, št. 52/16), ki določa splošne tehnične in operativne pogoje za varno uporabo brezpilotnih zrakoplovov, sistema brezpilotnih zrakoplovov in letalskih modelov ter pogoje, ki veljajo za osebe, ki sodelujejo pri upravljanju teh zrakoplovov in sistemov.

Navedena uredba v tretjem odstavku 1. člena določa, da se določbe uredbe ne uporabljajo za sisteme brezpilotnih zrakoplovov, namenjenih opravljanju vojaške, carinske, policijske, iskalne, reševalne in gasilske dejavnosti, dejavnosti obalnih služb ali podobnih dejavnosti (v nadaljnjem besedilu: državne aktivnosti), ki pa morajo, glede na četrty odstavek istega člena, pri opravljanju nalog upoštevati postopke in predpise, ki veljajo za splošni zračni promet (razen če z drugimi predpisi ni določeno drugače).

Navedeno pomeni, da morajo policisti pri uporabi brezpilotnih zrakoplovov upoštevati splošne pogoje, ki so predpisani za letenje brezpilotnih zrakoplovov in le izjemoma, če je to nujno za izvedbo policijske naloge, so dopustna odstopanja od navedenih pogojev. Odstopanje je dopustno, če se z uporabo brezpilotnega zrakoplova ne ogroža varnost življenja, zdravje ali premoženje ljudi zaradi udarca ali izgube nadzora nad sistemom brezpilotnega zrakoplova ali če se ne ogroža ali moti varnost v zračnem prometu.

Glede na navedeno Zakon o letalstvu in Uredba o sistemih brezpilotnih zrakoplovov urejata splošne pogoje za uporabo brezpilotnih zrakoplovov predvsem z vidika varnosti.

Uporaba brezpilotnih zrakoplovov pri opravljanju policijskih nalog¹ je poleg varnosti, z vidika posegov v človekove pravice, pomembna predvsem z vidika dopustnosti uporabe sistema za opravljanje nalog. Policisti namreč smejo na brezpilotnih zrakoplovih uporabljati le tiste sisteme za opravljanje nalog za katere imajo pravno podlago v zakonu.

Pri brezpilotnih zrakoplovih gre namreč za sistem, ki je sestavljen iz treh modulov oziroma podsistemov:

- Nosilec - zračno plovilo

¹ Naloge policije so okvirno opredeljene v 4. členu ZNPPol, natančneje pa so opredeljene v področni zakonodaji (npr. s področja odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj in prekrškov, zagotavljanja javnega reda in miru, nadzora in urejanja cestnega prometa, nadzora državne meje). Kot izhaja iz 1. točke prvega odstavka 3. člena ZNPPol, se policijska naloga opravlja z uporabo policijskih pooblastil. Ta so določena v 33. členu zakona (gre za tim. varnostna policijska pooblastila), opredeljena pa so tudi v drugih zakonih, ki določajo naloge policije.

- Sistem delovanja in upravljanja
- Sistem za opravljanje nalog.

1. Nosilec - zračno plovilo (to je lahko različnih oblik in velikosti) z različnimi zmogljivostmi lahko deluje na več različnih načinov. V praksi so trenutno najbolj pogosti brezpilotni zrakoplovi, ki delujejo na principu letalskih kril in rotorjev.

2. Drugi sistem predstavlja način upravljanja in delovanja brezpilotnih zrakoplovov. V osnovi se delovanje deli na avtonomno in daljinsko vodeno:

Pri avtonomnem delovanju se sprogramira predviden načrt leta, ki ga brezpilotni zrakoplov izvede sam ali pa v kontaktu z bazno postajo. Pri temu načinu delovanja lahko brezpilotni zrakoplov sam izvaja popravke smeri, se odziva na različne vremenske pogoje ali pa prekine let in se vrne na bazno točko (v primeru napake, spremembe plana).

Pri daljinskemu vodenju pa upravljavec neposredno upravlja brezpilotni zrakoplov. Vodenje se lahko izvaja na dva načina, z neposrednim upravljanjem v vidnem polju ali pa s pomočjo video prenosa integrirane kamere in ostalih senzorjev izven vidnega polja. V praksi se pogosto uporablja kombinacija različnih načinov upravljanja.

Večina brezpilotnih zrakoplovov ima vgrajenih tudi več varovalnih sistemov, ki omogočajo, da lahko med avtonomnim delovanjem upravljavec kadarkoli prevzame nadzor nad njim in ga upravlja ročno. Varnostni sistem omogoča tudi, da se brezpilotni zrakoplov v primeru izgube stika z upravljavcem oziroma bazno postajo, sam vrne na začetno točko in pristane. Nekateri brezpilotni zrakoplovi s pomočjo senzorjev zaznavajo tudi objekte v bližini in se tako aktivno izogibajo trkov.

3. Brezpilotni zrakoplov uporabno vrednost dobi šele s sistemom, ki je namenjen opravljanju nalog. Teh sistemov in možnosti je veliko in so si lahko zelo različni, v osnovi pa se delijo v tri večje skupine:

- oborožitveni sistemi (plinska sredstva, oborožitev...)
- sisteme za transport in dostavo (dostava paketov, dostava zdravil, oprraševanje rastlin, škropljenje polj...)
- sisteme za nadzor in zajem podatkov (sredstva za fotografiranje ter video in avdio snemanje, naprave za nočno opazovanje, toplotne kamere...), podatki pa se lahko shranjujejo v zrakoplovu ali pa se prenašajo neposredno v bazno postajo.

Aprila 2014 je generalni direktor policije imenoval Delovno skupino za ureditev področja uporabe brezpilotnih zrakoplovov. Med pomembnejšimi nalogami delovne skupine sta:

- opredeliti možnosti uporabe brezpilotnih zrakoplovov po posameznih področjih dela oziroma nalogah policije in
- proučiti zakonske pogoje za njihovo uporabo pri opravljanju policijskih nalog ter zaradi jasne in natančne ureditve proučiti in po potrebi spremeniti in dopolniti zakonsko podlago za njihovo uporabo.

Delovna skupina je do sedaj izvedla različne aktivnosti, med drugim so se člani delovne skupine že konec leta 2014 udeležili predstavitve zaključkov projekta 'Applikacija naprednih geodetskih storitev pri zagotavljanju sodobne varnosti', ki je potekala v Izobraževalnem centru za zaščito in reševanje na Igu (na predstavitvi so bile praktično predstavljene različne vrste brezpilotnih zrakoplovov in različne možnosti njihove uporabe – za policiste, gasilce, carinike, okoljevarstvene organizacije itd.,

organizator pa je za policijo naknadno izvedel posebno predstavitev). Delovna skupina je tudi zaprosila za podatke članice EU o zakonskih pogojih in izkušnjah z uporabo brezpilotnih zrakoplovov pri opravljanju policijskih nalog članice, preučila je možnosti njihove uporabe po posameznih področjih dela in zakonske pogoje za opravljanje posameznih policijskih nalog.

Od 16 držav, ki je poslalo odgovore, jih uporabljajo le v Švici in na Nizozemskem. Švica je odgovorila, da brezpilotnih zrakoplovov v policiji praviloma nimajo (imajo jih le nekatere policijske enote, ki jih uporabljajo pri nesrečah večjega obsega ali na nedostopnih terenih), da pa jim zakonodaja omogoča, da smejo od oboroženih sil zahtevati podporo pri opravljanju policijskih nalog, ki se nanaša tudi na uporabo brezpilotnih zrakoplovov (največkrat je to pri načrtovanih in nenačrtovanih večjih dogodkih (varovanje pomembnejših dogodkov, letalske nesreče ...). Nizozemska konkretnih podatkov o zakonski ureditvi ni poslala.

Delovna skupina je ugotovila, da bi brezpilotni zrakoplovi pri opravljanju policijskih nalog v posameznih primerih lahko nadomestili uporabo helikopterjev v določenih situacijah, tako z vidika racionalnosti še bolj pa zaradi zagotovitve varnosti policistov in drugih oseb v določenih primerih.

Z vidika racionalnosti je pomemben podatek, da Letalska policijska enota vsako leto opravi približno 2.000 ur letenja s helikopterji, večino pri izvajanju policijskih nalog in nalog v sistemu zaščite in reševanja. Po Ceniku storitev in blaga lastne dejavnosti Ministrstva za notranje zadeve se cena za uro letenja glede na tip helikopterja giblje med 855,97 EUR in 2.578,11 EUR (brez DDV), kar pomeni, da manjši brezpilotni zrakoplovi vključno z opremo stanejo toliko kot le nekaj ur leta s helikopterjem.

Z vidika varnosti gre za primere, ko bi glede na okoliščine lahko bilo ogroženo življenje oseb, posadke policijskega helikopterja ali drugih policistov. Taki primeri so, ko je treba zaradi zagotovitve pomoči čim prej najti pogrešano osebo na težje dostopnih terenih (je treba pri iskanju v gorah pregledati skalne razpoke, nevarna zasnežena pobočja, globeli, ledenike...), ki jih zaradi neugodnih vremenskih razmer ali zaradi drugih razlogov s helikopterjem ni mogoče pregledati. Podobno je v primerih, ko je treba izslediti in prijeti oborožene storilce najhujših kaznivih dejanj, ki so se zatekli na določeno območje. V takih primerih so policistom zaradi varne izvedbe postopkov nadvse pomembni podatki o točni lokaciji storilcev, njihovem psihofizičnem stanju, vrsti oborožitve (kratkoceвно, dolgoceвно orožje, eksplozivna sredstva), morebitni navzočnosti tretjih oseb (talci), ki jih je mogoče najuspešneje pridobiti s pomočjo video nadzora iz zraka, ki omogoča tudi večji pregled gibanja policistov med pregledom območja in posledično lažjo koordinacijo njihovega dela. Pri tem je uporaba helikopterja zaradi izpostavljenosti posadke, če bi se storilci odločili, da bi zoper njih uporabil strelno orožje, omejena. Tudi v tem primerih pa je zaradi preprečitve morebitnega ogrožanja drugih oseb pomembno, da policisti storilce čim prej izsledijo in primejo.

Že v začetku leta 2015 je policija o ureditvi področja uporabe daljinsko vodenih zrakoplovov pri opravljanju policijskih nalog zaprosila za mnenje Informacijskega pooblaščenca. Iz odgovora, ki smo ga prejeli je razvidno, da tudi Informacijski pooblaščenec meni, da je z vidika dopustnosti njihove uporabe ključno vprašanje, ali oziroma pod katerimi pogoji sme policija uporabiti določene sisteme za zajem in obdelavo podatkov in ne, kje so nameščeni ti sistemi (npr. vozilih ali na brezpilotnih zrakoplovih). Po njegovem mnenju bi policija že takrat (pod pogojem, da bi bil uporabi brezpilotnih zrakoplovov najprej prilagojen temeljni zakon o letalstvu) lahko uporabljala tiste sisteme za zajem in obdelavo podatkov, za katere že razpolaga z izrecno pravno podlaga, tudi če so ti sistemi nameščeni na brezpilotne zrakoplove. Kot takšne primere je izpostavil:

- uporaba sredstev za fotografiranje ter avdio in video snemanje, nameščenih na brezpilotnih zrakoplovih, pri spremljanju javnih zbiranj pod pogoji iz 2. odstavka 114. člena Zakona o nalogah in pooblastilih policije;
- uporaba fotografskih in snemalnih naprav pri izvajanju nalog nadzora državne meje pod pogoji iz Zakona o nadzoru državne meje;
- tajno opazovanje s pomočjo sistemov za ugotavljanje položaja in gibanja ter tehničnih naprav za prenos in snemanje glasu, fotografiranje in videosnemanje, nameščenih na brezpilotnih zrakoplovih, pod pogoji iz 1. odstavka 149.a člena Zakona o kazenskem postopku.

Pri uporabi daljinsko vodenih zrakoplovov policisti morajo upoštevati določbe Zakona o letalstvu in Uredbe o sistemih brezpilotnih zrakoplovov, ki določata splošne tehnične in operativne pogoje za varno uporabo brezpilotnih zrakoplovov, sisteme brezpilotnih zrakoplovov ter pogoje, ki veljajo za osebe, ki sodelujejo pri upravljanju teh zrakoplovov in sistemov. Zaradi sorodnosti z letalsko zakonodajo in nekaterimi nalogami oziroma pooblastili, ki se opravljajo s pomočjo helikopterjev (uporaba tehničnih sredstev za fotografiranje ter video in avdio snemanje), je delovna skupina predlagala, da bi brezpilotne zrakoplove pri opravljanju policijskih nalog uporabljali le policisti Letalske policijske enote, ki bi v primerih, ko bi bilo to potrebno, nudili pomoč in podporo drugim policijskim enotam. S tem bi bila zagotovljena večja usposobljenost in strokovnost kadra, nadzor nad uporabo brezpilotnih zrakoplovov bi bil učinkovitejši, prav tako bi bila zagotovljena še večja skrbnost nad hrambo podatkov, ki bi jih policisti pridobili pri opravljanju policijskih nalog oziroma pri izvajanju policijskih pooblastil.

Čeprav proizvajalci ponujajo različne sisteme, ki so namenjeni opravljanju nalog (oborožitev, opremljenost s plinskimi sredstvi, sistemi za transport in dostavo) je delovna skupina ugotovila, da so glede na trenutni razvoj brezpilotnih zrakoplovov za opravljanje policijskih nalog še najuporabnejši sistemi za nadzor in zajem podatkov (sredstva za fotografiranje ter video in avdio snemanje).

Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o nalogah in pooblastil policije (v nadaljevanju: predlog zakona) v novem 114.a členu opredeljuje načine uporabe tehničnih sredstev, ki jih na podlagi Zakona o nalogah in pooblastilih policije (v nadaljevanju: ZNPPol) ali drugega zakona zaradi zbiranja podatkov pri opravljanju policijskih nalog smejo uporabljati policisti (smejo se uporabljati neposredno ali iz vozila, plovila, zrakoplova (tudi brezpilotnega), zgradb ali drugih objektov).

Pri tem, upoštevajoč določbe druge točke 3. člena ZNPPol², ne gre za nova pooblastila, temveč zgolj za bolj določno opredeljene načine uporabe navedenih tehničnih sredstev oziroma nosilce, na katere so ta tehnična sredstva lahko nameščena.

Navedeno pomeni, da smejo policisti, v skladu z zgoraj navedenimi stališči Informacijskega pooblaščenca, pri opravljanju nalog na brezpilotnih zrakoplovih zaradi zbiranja podatkov uporabljati tiste sisteme za opravljanje nalog, za katere imajo glede na vrsto naloge konkretno pravno podlago v zakonu (npr. ko so glede na okoliščine konkretnega primera izpolnjeni zakonski pogoji za uporabo tehničnih sredstev za fotografiranje ter video in avdio snemanje, smejo policisti uporabiti ročno kamero, kamero, ki je nameščena na vozilo, plovilo, helikopter, zgradbo ali drugi objekt, kot tudi kamero, ki bi bila nameščena na brezpilotni zrakoplov). Glede na navedeno ne gre za širitev možnosti (celo splošne) uporabe tehničnih sredstev za fotografiranje ter video in

² Policijsko pooblastilo je z zakonom določen ukrep, ki policistom omogoča opravljanje policijskih nalog in s katerim se praviloma posega v človekove pravice ali temeljne svoboščine ali druge pravice.

avdio snemanje, temveč zgolj opredelitev, da smejo policisti v zakonsko določenih primerih poleg helikopterja... navedena sredstva uporabljati tudi na brezpilotnih zrakoplovih.

Predlog zakona v drugem odstavku navedenega člena konkretno določa policijske naloge oziroma pooblastila iz ZNPPol in drugih zakonov, pri izvajanju katerih smejo policisti tudi s pomočjo brezpilotnih zrakoplovov zaradi zbiranja podatkov uporabljati tehnična sredstva za fotografiranje ter video in avdio snemanje (v tretjem odstavku je določena zgoraj navedena obveznost policistov, da pri uporabi brezpilotnih zrakoplovov upoštevajo splošne pogoje, ki so predpisani za letenje brezpilotnih zrakoplovov ter dopustna odstopanja od navedenih pogojev).«.

Predlog zakona predvideva njihovo uporabo:

- pri iskanju oseb,
- zaradi varne izvedbe postopkov,
- za dokazovanje kaznivih dejanj in prekrškov in identificiranje kršiteljev oziroma storilcev,
- za spremljanje zakonitosti izvajanja policijskih pooblastil in spremljanje javnih zbiranj,
- zaradi preprečevanja in odkrivanja nezakonitih prehodov čez državno mejo,
- pri izvedbi prikritih preiskovalnih ukrepov, če tako določa zakon o kazenskem postopku
- pri opravljanju ogleda in
- pri varovanju oseb in objektov.

Iskanje oseb

ZNPPol v 43. členu določa da policija išče osebe, ki so pogrešane in je glede na okoliščine mogoče domnevati, da potrebujejo pomoč, ter druge osebe, če tako določajo drugi zakoni.

Policija išče osebe, ki so pogrešane (so se npr. izgubile) in za katere je glede na okoliščine mogoče domnevati, da potrebujejo pomoč (otroci, starejše dementne osebe, osebe, ki so se izgubile pri hoji v gore, po gozdu, itd.). Tem osebam grozi določena nevarnost za njihovo življenje ali zdravje, zato jih je treba poiskati in jim pomagati (humanitarna vloga policije). Policija pa išče tudi druge osebe, če tako določajo drugi zakoni. Gre predvsem za osebe, ki jih policija išče, ker so osumljene storitve kaznivih dejanj ali prekrškov, osebe, ki so bile obsojene zaradi storitve kaznivih dejanj in jih je treba privedi na prestajanje zaporne kazni ali so od tam pobegnile ipd. (gre npr. za primere, ko je treba izslediti in prijeti storilca kaznivega dejanja, ki je bil zaloten pri storitvi in je s kraja kaznivega dejanja pobegnil ter se zatekel na določen območje ali pa je treba prijeti iskano osebo, ki je bila opažena na določenem območju).

Novi drugi odstavek predloga zakona konkretnije določa, katera tehnična sredstva smejo policisti poleg službenega psa (za iskanje oseb in ne kot prisilno sredstvo) uporabiti pri iskanju oseb (tehnična sredstva za fotografiranje ter video in avdio snemanje, termovizijske kamere in naprave za gledanje ponoči). Kot je razvidno iz že navedenih razlogov za uporabo brezpilotnih sistemov, je iskanje oseb eno izmed tistih pooblastil, pri katerih bi uporaba brezpilotnih zrakoplovov močno olajšala delo policistov in izboljšala njihovo varnost kot tudi varnost iskanih in drugih oseb. Navedeno predvsem velja za primere, ko bi bilo treba pregledati večja območja in težje prehodne terene, saj bi se s hitrejšim pregledom skrajšal čas najdbe iskane osebe, s tem pa bi obstajala večja možnost, da se ji pravočasno zagotovi pomoč.

Podobno velja za iskanje oboroženih storilcev kaznivih dejanj saj bi se poleg pridobitve podatkov, ki so pomembni za varno prijetje, z njihovo hitrejšo izsleditvijo zmanjšala tudi nevarnost za druge osebe, ki bi jih ti lahko ogrozili.

Predlog zakona določa, da se posnetki, ki bodo nastali z uporabo navedenih tehničnih sredstev brišejo takoj, ko je to mogoče, najpozneje pa v 30 dneh od njihovega nastanka.

Varna izvedba postopkov

V tretjem in četrtem odstavku 91. člena ZNPPol so določeni pogoji in primeri (teroristična dejanja, ugrabitve in drugi primeri, ko se utemeljeno pričakuje oborožen odpor, zaradi katerega bi lahko bilo neposredno ogroženo življenje policista ali druge osebe), ko smejo policisti plinska in druga sredstva za pasivizacijo izjemoma uporabiti po lastni presoji, brez odredbe pristojne osebe. Gre za primere, ko je neposredno ogroženo življenja talca, ugrabljenе osebe ali policista, navedena sredstva pa policistom omogočajo, da preprečijo takšno ogrožanje, ki ga je glede na okoliščine mogoče realno pričakovati. V takih primerih je pomembno, da si policisti z uporabo navedenih sredstev pridobijo pomembno taktično prednost, ki je potrebna za varno in uspešno prijetje osebe.

Varnost policistov je namreč pomemben element načrtovanja in taktike delovanja policistov še posebej v zgoraj navedenih primerih. Takrat so policistom zaradi varne izvedbe prijetja nadvse pomembni tudi podatki o točni lokaciji in številu storilcev, vrsti opreme in oborožitve, ki jo uporabljajo, navzočih drugih oseb (talci) ipd., zato peti odstavek določa vrsto tehničnih sredstev, s pomočjo katerih bi policisti v določenih (zelo nevarnih) situacijah lahko varneje in lažje prijeli nevarno osebo (med drugim tehnična sredstva za fotografiranje, video in avdio snemanje). V takih primerih je omejena uporaba helikopterja zaradi izpostavljenosti posadke, ker bi storilci zoper njo lahko uporabil strelno orožje, zato bi navedene podatke policisti lahko varneje pridobili s pomočjo uporabe brezpilotnega zrakoplova. Predvideno je takojšnje brisanje posnetkov (takoj, ko je to mogoče), najpozneje pa v desetih dneh od njihovega nastanka.

Dokazovanje kaznivih dejanj in prekrškov in identificiranje kršiteljev oziroma storilcev

Iz obrazložitve 113. člena ZNPPol in amandmaja k prvemu odstavku 113. člena jasno izhaja, da določba policistom ne daje samostojne pravne podlage za uporabo določenih tehničnih sredstev (med drugim za fotografiranje ter video in avdio snemanje), temveč v povezavi z drugimi predpisi, ki policiji nalagajo obveznost zbiranja osebnih in drugih podatkov, namenjenih dokazovanju prekrškov in kaznivih dejanj. S tem je vzpostavljena naveza na druge predpise, ki določajo kriterije za uporabo navedenih tehničnih sredstev, s čimer se zagotavlja sorazmernost ukrepov določbe prvega odstavka 113. člena.

Zakon o kazenskem postopku npr. v prvem odstavku 148. člena med drugim določa, da mora policija, če so podani razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, ukreniti potrebno, da se odkrijejo in zavarujejo sledovi kaznivega dejanja in predmeti, ki utegnejo biti dokaz in da se zberejo vsa obvestila, ki bi utegnila biti koristna za uspešno izvedbo kazenskega postopka.

Podobno tudi Zakon o prekrških v 55. členu določa, da prekrškovni organ ugotovi tista dejstva in zbere tiste dokaze, ki so potrebni za odločitev o prekršku.

Glede na navedeno policisti tehničnih sredstev iz prvega odstavka 113. člena ne smejo uporabljati preventivno oziroma z namenom ugotavljanja morebitnih kršitev javnega reda, temveč z namenom njihovega dokazovanja (in identificiranja kršiteljev oziroma storilcev). Zakon tudi določa, da se posnetki, ki ne bodo uporabljeni za dokazovanje prekrškov in kaznivih dejanj ter identificiranje kršitev oziroma storilcev, brišejo takoj, ko je to mogoče, najpozneje pa v 30 dneh od njihovega nastanka.

Spremljanje zakonitosti izvajanja policijskih pooblastil in spremljanje javnih zbiranj

ZNPPol v prvem odstavku 114. člena določa, da smejo policisti za spremljanje zakonitosti izvajanja policijskih pooblastil uporabljati tehnična sredstva za fotografiranje ter video in avdio snemanje. Z izvajanjem policijskih pooblastil policisti pogosto posegajo v človekove pravice in temeljne svoboščine, zato mora biti njihovo delo stalno nadzorovano. S snemanjem izvajanja policijskih pooblastil (namen je dokumentiranje policijskega postopka oziroma izvajanja pooblastil policista zoper osebo v policijskem postopku in ne snemanje drugih oseb) se zagotavlja večja pravna varnost oseb v policijskih postopkih pa tudi zaščita policista pred morebitnimi neutemeljenimi obtožbami o domnevnem grdem ravnanju z osebo (dokazno breme in dolžnost, da se ukrene vse potrebno za razjasnitev tovrstnih očitkov, je namreč v prvi vrsti na Policiji). Z njihovo pomočjo je namreč lažje ugotoviti dejansko stanje v morebitnem pritožbenem, odškodninskem, disciplinskem ali kazenskem postopku.

Člen nudi pravno podlago za uporabo t.i. body camer, ki jo policisti nosijo na uniformi kot tudi za snemanje policijskih postopkov s pomočjo kamer, ki so nameščene v vozilih. Predvsem pri varovanju javnih zbiranj, ko je zaradi množice in dinamike dogodkov težko neposredno spremljati zakonitost izvajanja pooblastil posameznih policistov, pa bi bili v pritožbenih in drugih postopkih zelo uporabni videoposnetki, ki bi bili posneti z višine.

ZNPPol v drugem odstavku 114. člena določa, da sme policija pri spremljanju javnih zbiranj za učinkovito zagotavljanje varnosti ljudi in premoženja uporabljati tehnična sredstva za fotografiranje ter video in avdio snemanje, če je glede na okoliščine mogoče pričakovati množične kršitve javnega reda ali kazniva dejanja. Gre za tista javna zbiranja, kjer se na podlagi preteklih izkušenj in zbranih informacij pričakujejo kršitve javnega reda (npr. nogometna tekma med večjimi rivali). Videonadzor je v tovrstnih primerih potreben zaradi spremljanja poteka javnega zbiranja (situacijska slika, ki vodstvu varovanja omogoča pravočasno sprejemanje ustreznih odločitev) kot tudi za dokumentiranje kršitev.

Na podlagi prvega odstavka 128. člena se podatki v evidenci posnetkov policijskih postopkov in določenih javnih zbiranj hranijo 45 dni od izdelave posnetka.

Preprečevanje in odkrivanje nezakonitih prehodov čez državno mejo

Zakon o nadzoru državne meje med drugim določa način opravljanja nadzora državne meje.

Ta se opravlja z namenom, da se:

- zavarujeta življenje in zdravje ljudi;
- preprečujejo in odkrivajo kazniva dejanja in prekrški ter odkrivajo in prijemajo njihovi storilci;
- preprečujejo nedovoljene migracije;
- zagotavlja varnost ljudi, premoženja in okolja;
- preprečujejo in odkrivajo druge nevarnosti za javno varnost in red.

Zakon v osmem členu med drugim določa, da sme policija namestiti in uporabljati tehnična ali druga sredstva za opravljanje nadzora državne meje ali preprečevanje nedovoljenega prehajanja državne meje, v prvem odstavku 40. člena pa, da policija na območjih mejnih prehodov in na drugih območjih ob državni meji zaradi omogočanja opravljanja nadzora državne meje sme namestiti fotografske in snemalne naprave. Zakon v tretjem odstavku istega člena določa, da če se pri tem snemajo osebni podatki, da je treba te posnetke uničiti v enem letu, razen, če se ti podatki potrebujejo v kazenskem postopku ali postopku o prekršku.

Policisti pri nadzoru državne meje na helikopterju uporabljajo različne vrste kamer (dnevna in termovizijska), ki bi jih po predlogu zakona smeli uporabiti tudi na brezpilotnih zrakoplovih.

Izvedba prikritih preiskovalnih ukrepov

Zakon o kazenskem postopku v 149.a členu določa pogoje za izvedbo t.i. prikritih preiskovalnih ukrepov. Prvi odstavek navedenega člena določa, da se zoper osebo lahko odredi tajno opazovanje, če obstajajo utemeljeni razlogi za sum, da je določena oseba izvršila, izvršuje ali pripravlja oziroma organizira izvršitev katerega izmed kaznivih dejanj, navedenih v četrtem odstavku tega člena (gre za hujša kazniva dejanja), pri tem pa je mogoče utemeljeno sklepati, da policisti z drugimi ukrepi tega dejanja ne morejo odkriti, preprečiti ali dokazati oziroma bi bilo to povezano z nesorazmernimi težavami.

Tretji odstavek navedenega člena določa, da se tajno opazovanje med drugim sme izvajati z uporabo tehničnih naprav za ugotavljanje položaja in gibanja ter tehničnih naprav za prenos in snemanje glasu, fotografiranjem ter video-snemanjem. Pogoji je, da se izvaja na javnih ter javno dostopnih odprtih in zaprtih prostorih ter krajih in prostorih, ki so vidni z javno dostopnega kraja oziroma prostora, v zasebnih prostorih pa le, če v to privoli imetnik prostora.

5. točka sedmega odstavka 149.a člena med drugim določa, da morata predlog in odredba za izvedbo prikritih preiskovalnih ukrepov vsebovati način izvajanja ukrepa. Tako je v posebej občutljivih primerih zaradi varstva človekovih pravic zagotovljen sodni nadzor tudi nad načinom izvajanja navedenih pooblastil policistov, kar pomeni, da bodo policisti brezpilotne zrakoplove pri izvajanju prikritih preiskovalnih ukrepov smeli uporabiti le, če bo v odredbi sodišča tak način izvajanja ukrepa izrecno določen.

Pridobljeni podatki se vodijo v evidenci kaznivih dejanj, v ZNPPol pa je urejena tudi njihova hramba.

Opravljanje ogleda

Zakona o kazenskem postopku v 245. členu določa, da se ogled opravi, kadar je za ugotovitev ali razjasnitev kakšnega pomembnega dejstva v postopku potrebno neposredno opazovanje.

Podobno tudi Zakon o prekrških v 120. členu določa, če si je za ugotovitev ali razjasnitev kakšnega pomembnega dejstva potrebno kaj osebno ogledati, se opravi ogled.

Zakon o pravilih cestnega prometa pa obveznost ogleda določa v 111. členu, ki določa, da policist mora priti na kraj prometne nesreče II., III. ali IV. kategorije, opraviti vse potrebno za zavarovanje kraja prometne nesreče in opraviti ogled.

Kriminalistični ogledi kaznivih dejanj (enako pa velja tudi za ogled kraja prekrška in ogled kraja prometne nesreče) so procesno dejanje, fotografije in videoposnetki z ogledov pa predstavljajo najpogostejše dokumentacijsko gradivo, ki dopolnjuje zapisnik o ogledu. Uspeh pri odkrivanju in preiskovanju kaznivih dejanj je tako v veliki meri odvisen tudi kakovosti fotografij in videoposnetkov, posnetih na ogledu. V določenih primerih (npr. dokumentiranje kaznivega dejanja zoper okolje, prostor in naravne dobrine, ki je bilo storjeno na širšem območju, letalske nesreče, železniške nesreče ter prometne nesreče v katerih je bilo udeleženo večje število vozil), se tako dokumentiranje izvede tudi iz zraka.

Pridobljeni podatki se vodijo v evidenci kaznivih dejanj ali v evidenci prekrškov, v ZNPPol pa je urejena tudi njihova hramba.

Varovanje oseb in objektov

Uredba o varovanju določenih oseb, prostorov, objektov in okolišev objektov, ki jih varuje policija določa oblike in način varovanja določenih oseb, prostorov, objektov in okolišev objektov, ki jih varuje policija. Uredba v drugem členu kot nalogo policije določa, da policija zaradi varovanja oseb in objektov organizira, vodi, usklajuje in izvaja ukrepe preventivnega, operativnega, tehničnega in fizičnega varovanja. Kot »tehnično varovanje« tretji člen uredbe (pomen izrazov) določa varovanje, ki obsega varnostne ukrepe, ki temeljijo na uporabi tehničnih sredstev in naprav ter sistemov za odkrivanje in preprečevanje ogrožanja.

Še posebej pri varovanju oseb, ki so visoko ogrožene, videoposnetek iz zraka omogoča lažjo koordinacijo dela policistov in spremljanje varnostno pomembnih okoliščin, ki bi lahko vplivale na varnost varovanih oseb.

UGOTOVITVE

Predstavljene določbe opredeljujejo pravne podlage za uporabo tehničnih sredstev, ki jih za zbiranje podatkov pri opravljanju policijskih nalog smejo uporabiti policisti. Kot je bilo že navedeno, pri uporabi brezpilotnih zrakoplovov ne gre za novo policijsko pooblastilo temveč, podobno kot npr. pri uporabi helikopterjev, za tehnična sredstva s pomočjo katerih bi policisti v določenih situacijah lahko varneje in lažje izvajali policijska pooblastila. Pri tem je pomembno, da imajo policisti za izvedbo policijskega pooblastila (tehničnih sredstev za fotografiranje ter video in avdio snemanje) konkretno pravno podlago v zakonu. Čeprav je brezpilotne zrakoplove mogoče uporabiti tudi npr. za odkrivanje prekrškov iz tretjega odstavka 113. člena ZNPPol ali pri uporabi prisilnih sredstev (različnim namenom uporabe se prilagajajo tudi proizvajalci brezpilotnih zrakoplovov, ki pri njihovi izdelavi in opremljenosti upoštevajo specifične potrebe uporabnikov – za potrebe policije npr. oborožitev s strelnim orožjem ter plinskimi in drugimi sredstvi za pasivizacijo), predlog zakona namenoma njihovo uporabo omejuje na zbiranje podatkov pri opravljanju točno določenih policijskih nalog oziroma pooblastil policistov.

Natančna opredelitev namena uporabe ter vrste nalog oziroma pooblastil, pri katerih bi brezpilotne zrakoplove policisti smeli uporabiti (npr. izsleditev iskane osebe, ki se je izgubila v gorah in potrebuje pomoč, varna izvedba postopkov v primerih, ko se pričakuje oborožen odpor...), je tudi eno izmed temeljnih načel pravne države pri delovanju državnega sistema, da lahko državna oblast deluje samo tedaj in samo tam, kjer ima izrecno podlago v zakonu. Torej lahko izvršuje le tiste naloge, ki so z zakonom ali drugim predpisom izrecno dovoljene in opredeljene kot njihova pristojnost. Tudi v primerih, ko so izpolnjeni pogoji za uporabo določenega pooblastila, pa morajo policisti upoštevati načelo pravne varnosti (kot del zakonitosti), kar pomeni, da se posamezna zakonske določbe, ki urejajo posege v človekove pravice in svoboščine, ne smejo razlagati ekstenzivno; kot pomemben kriterij, ki ga morajo upoštevati pa je tudi načelo sorazmernosti.

UPRAVLJANJE TVEGANJ

Predlog zakona v prvem odstavku 114.a členu opredeljuje načine uporabe tehničnih sredstev, ki bi jih pri zbiranju podatkov smeli uporabljati policisti, v drugem odstavku pa natančno določa naloge oziroma pooblastila policistov, pri izvajanju katerih bi policisti smeli ta tehnična sredstva (gre za tehnična sredstva za fotografiranje ter avdio in video snemanje) uporabljati tudi na brezpilotnih zrakoplovih. Za vsako od predvidenih policijskih pooblastil je v ZNPPol ali v drugem predpisu točno opredeljen namen in pogoji za uporabo tehničnih sredstev.

Z uporabo brezpilotnih zrakoplovov bi navedene naloge oziroma pooblastila policisti opravili varneje, kvalitetnejše in z manjšimi stroški.

V nadaljevanju so predstavljene priložnosti, prednosti in nevarnosti uporabe brezpilotnih zrakoplovov z vidika posega v človekove pravice in svoboščine:

Prednosti:

- hitrejša izsleditev iskane osebe, ki je pogrešana in za katero je glede na okoliščine mogoče domnevati, da potrebuje pomoč. Navedeno še posebej velja za primere, ko je treba pregledati večja območja. Gre za primere iskanja pogrešanih oseb, ki so se npr. izgubile in za katere je glede na okoliščine mogoče domnevati, da potrebujejo pomoč (otroci, starejše dementne osebe, osebe, ki so se izgubile pri hoji v gore, v gozdu, osebe, ki so se pri hoji v gore poškodovale in po telefonu pokličejo na pomoč). Pravočasna izsleditev osebe in zagotovitev pomoči možno zmanjša nevarnost za njeno zdravje in življenje. S pomočjo brezpilotnega zrakoplova bi lahko hitreje pregledali večja območja.
- zagotovitev varnosti policistov in drugih oseb, ki sodelujejo pri iskanju pogrešanih oseb v primerih, ko je treba pregledati težje prehodne terene kot so grape, globeli, prepadi, zasnežena in poledenela območja v gorah ipd. S pomočjo brezpilotnega zrakoplova bi lahko pregledali območja, kjer bi policisti in druge osebe, ki sodelujejo pri iskanju pogrešanih oseb (gasilci, svojci...), lahko bile izpostavljene nevarnostim zaradi zahtevnosti terena, ki bi ga bilo treba pregledati.
- zagotovitev večje varnosti policistov in drugih oseb, ko je treba izslediti oboroženega storilca kaznivega dejanja, ki je pobegnil s kraja storitve kaznivega dejanja. S pravočasno izsleditvijo storilca se zmanjša nevarnost, da bi storilec ogrozil varnost drugih oseb, poleg tega pa bi videoposnetek iz brezpilotnega zrakoplova omogočil lažjo pripravo in koordinacijo dela policistov za varno prijetje storilca. V takih primerih je uporaba helikopterja omejena

zaradi nevarnosti, če bi se storilec odločil, da bi začel streljati na posadko helikopterja.

- varna izvedba postopkov, ko je treba prijeti oboroženega storilca v primeru terorističnih dejanj, ugrabitev in drugih primerih, ko se utemeljeno pričakuje oborožen odpor. S pomočjo brezpilotnega zrakoplova (uporaba helikopterja je podobno kot v prej navedenih primerih omejena zaradi izpostavljenosti posadke) bi policisti lahko varneje pridobili podatke, ki so pomembni za varno in uspešno prijetje osebe (podatki o točni lokaciji in številu storilcev, vrsti opreme in oborožitve, ki jo uporabljajo, navzočih drugih osebah (talci) ipd.).
- kvalitetnejše dokazovanje kaznivih dejanj in prekrškov in identificiranje kršiteljev oziroma storilcev. Policist npr. smejo pri spremljanju javnih zbiranj, za učinkovito zagotavljanje varnosti ljudi in premoženja, uporabljati tehnična sredstva za fotografiranje ter video in avdio snemanje, če je glede na okoliščine mogoče pričakovati množične kršitve javnega reda ali kazniva dejanja. V takih primerih (gre npr. za varovanje rizičnih nogometnih tekem), ko pride do izvrševanja kaznivih dejanj in prekrškov, smejo zaradi njihovega dokazovanja in identificiranja kršiteljev oziroma storilcev uporabiti tudi tehnična sredstva za fotografiranje ter video in avdio snemanje. Če se navedena tehnična sredstva uporabljajo na brezpilotnih zrakoplovih je razumljivo, da bi posnetek, na podlagi katerega so policisti npr. spremljali dogajanje med navijači, uporabili tudi za dokazovanje kaznivih dejanj ali prekrškov.
- lažje in temeljitejše spremljanje zakonitosti izvajanja policijskih pooblastil in javnih zbiranj. S snemanjem izvajanja policijskih pooblastil se zagotavlja predvsem večja pravna varnost oseb v policijskih postopkih (namen snemanja je zakonitost in strokovnost izvedenih pooblastil). V primerih, ko je potrebno hkratno in usklajeno delovanje večjega števila policistov (taka primera sta npr. varovanje večjih javnih zbiranj in asistenca drugim državnim organom, ki se opravljajo na širšem območju), bi s pomočjo brezpilotnih zrakoplovov policijski vodje lažje spremljali in koordinirali delo policistov kot tudi dogajanje v množici. Navedeno bi omogočilo pravočasno in ustrezno izvajanje ukrepov za zagotovitev varnosti udeležencev javnega zbiranja ter preprečitev neredov, po drugi strani pa bi lahko pravočasno izvedli ustrezne ukrepe v primeru morebitnih nepravilnosti policistov.
- uspešnejše preprečevanje in odkrivanje nezakonitih prehodov čez državno mejo. S pomočjo brezpilotnih zrakoplovov bi lažje nadzirali predvsem tista območja, ki jih je s fizično navzočnostjo policistov zaradi specifičnosti terena težje nadzirati.
- lažje izvajanje prikritih preiskovalnih ukrepov. Nekatere prikrte preiskovalne ukrepe, ki jih smejo policisti izvajati na podlagi odredbe preiskovalnega sodnika (npr. tajno opazovanje), bi s pomočjo brezpilotnega zrakoplova policisti izvajali lažje, saj pri uporabi npr. helikopterja obstaja velika nevarnost, da bodo ukrepi razkriti.
- kvalitetnejše opravljanje ogleda. Pri opravljanju ogledov krajev prometnih nesreč v katerih je udeleženo večje število vozil, ogledov krajev kaznivih dejanj in prekrškov, še posebej tistih, ki so storjeni na širšem območju (npr. požig, železniška ali letalska nesreča, razlitje nevarnih tekočin, onesnaženost vodotokov), bi videoposnetek iz zraka, ki bi bil opravljen s pomočjo brezpilotnega zrakoplova, policistom omogočil lažje dokumentiranje kraja dogodka kot tudi morebitnih posebnosti, ki bi preiskovalcem bile v pomoč pri ugotavljanju okoliščin dogodka.
- lažje izvajanje varovanja določenih oseb in objektov. Posnetek iz brezpilotnega zrakoplova, bi pri varovanju oseb, ki so visoko ogrožene, policistom omogočil

temeljitejše spremljanje varnostno pomembnih okoliščin v neposredni bližini zadrževanja varovane osebe, ki bi lahko vplivale na njihovo varnost.

Nevarnosti:

Zloraba osebnih podatkov bi za posameznika lahko imela negativne učinke. Prav zaradi tega so ti podatki v slovenski zakonodaji³ ustrezno zaščiteni pred morebitnimi neupravičenimi posegi, pri čemer so kršitve glede na intenziteto posega v zasebnost določene kot prekrški in kot kazniva dejanja, in sicer:

- zbiranje oziroma obdelovanje osebnih podatkov v neskladju z Zakonom o varstvu osebnih podatkov (glej kazenske določbe ZVOP-1),
- zloraba osebnih podatkov s posredovanjem ali uporabo osebnih podatkov v neskladju z zakonom (kaznivi dejanji Zloraba osebnih podatkov po 143. členu KZ-1 in Zloraba uradnega položaja ali uradnih pravic po 257. členu KZ-1).

Tveganja povezana z uporabo brezпилotnih zrakoplovov

Čeprav pri uporabi brezпилotnih zrakoplovov ne gre za novo policijsko pooblastilo temveč za tehnično sredstvo s pomočjo katerega bi policisti lažje in varneje izvajali policijska pooblastila (uporaba tehničnih sredstev za fotografiranje ter avdio in video snemanje), tudi uvajanje tovrstnih tehničnih sredstev zaradi številnih možnosti, ki jih nudijo, mora spremljati potrebna previdnost.

Pri uporabi brezпилotnih zrakoplovov bi lahko prišlo do naslednjih tveganj:

1. Z uvedbo brezпилotnih zrakoplovov pri opravljanju policijskih nalog se uvaja tehnologija, ki bo omogočala stalni in vsesplošni nadzor.
2. Na brezпилotnih zrakoplovih je možna uporaba sistemov za opravljanje nalog kot so tehnična sredstva za fotografiranje, avdio in video snemanje, tehnična sredstva za biometrijsko prepoznavo obrazov, sistemi za optično (avtomatizirano) prepoznavo registrskih tablic, merjenje hitrosti vozil, prisilna sredstva (npr. plinska sredstva) itd., s čimer se lahko nesorazmerno posega v temeljne človekove pravice.

Upravljanje s tveganjem

Predlog zakona v drugem odstavku 114.a člena našteva naloge in pooblastila policistov iz ZNPPol in drugih zakonov, pri izvajanju katerih smejo policisti s pomočjo brezпилotnih zrakoplovov uporabljati tehnična sredstva zaradi zbiranja podatkov. Za vsako od navedenih pooblastil oziroma nalog (iskanje oseb, varna izvedba postopkov, dokazovanje kaznivih dejanj in prekrškov, za spremljanje zakonitosti izvajanja policijskih pooblastil in spremljanje javnih zbiranj, zaradi preprečevanja in odkrivanja nezakonitih prehodov čez državno mejo, pri izvedbi prikritih preiskovalnih ukrepov, pri opravljanju ogleda in pri varovanju oseb in objektov) so v ZNPPol ali drugem predpisu določeni pogoji in namen uporabe navedenih tehničnih sredstev, pri čemer nobeno izmed njih policistom ne nudi podlage za stalni in vsesplošni nadzor (ob drugačnem razumevanju bi to pomenilo, da bi policija že sedaj smela na določenih območjih mest npr. postaviti medsebojno povezane kamere, ki bi policistom omogočala stalen nadzor nad dogajanjem na tistem območju).

³ Zakon o varstvu osebnih podatkov ((Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo)

ZNPPol ali drugi predpis poleg pogojev za uporabo opredeljuje tudi vrsto tehničnih sredstev, ki jih pri izvedbi posameznega policijskega pooblastila ali naloge smejo uporabiti policisti ali pa je na to moč sklepati iz samega namena uporabe (tehnična sredstva za opravljanje ogleda kraja kaznivega dejanja, prekrška ali prometne nesreče, tehnična sredstva za odkrivanje in preprečevanje ogrožanja varovane osebe in določenih objektov), kar pomeni, da bi po predlogu zakona policisti na brezпилotnih zrakoplovih praktično smeli uporabljati zgolj tehnična sredstva za fotografiranje ter video in avdio snemanje (dnevno in termovizijsko kamero), ne pa tudi tehnična sredstva, kot so sistemi za biometrijsko prepoznavo obrazov, sistemi za optično (avtomatizirano) prepoznavo registrskih tablic, merjenje hitrosti vozil, prisilna sredstva (npr. plinska sredstva) itd.

Policija ima z zakonom določena pooblastila, da lahko opravlja svoje naloge. Z njihovo uporabo policisti praviloma posegajo v človekove pravice in temeljne svoboščine, zato mora biti njihovo delo stalno nadzorovano. Poleg različnih vrst zunanega nadzora, ki ga opravljajo uslužbenci Direktorata za policijo in druge varnostne naloge Ministrstva za notranje zadeve, Informacijski pooblaščenec... ima policija tudi lastne nadzorne mehanizme (poleg vodstev policijskih enot notranji nadzor nad opravljanjem policijskih nalog in izvajanjem pooblastil opravljajo policisti v službah direktorja na policijskih upravah in policisti Sektorja za notranje preiskave in integriteto na Generalni policijski upravi), s katerimi ugotavlja zakonitost in strokovnost izvajanja pooblastil in ki skupaj z drugimi vrstami nadzora omogočajo nepristransko in učinkovito preiskavo domnevnih kršitev človekovih pravic in svoboščin v policijskih postopkih, s tem pa prispevajo k večji pravni varnosti posameznikov.

Zaradi nadzora nad izvajanjem policijskih pooblastil je v policiji predpisan poseben postopek poročanja o izvedenih pooblastilih. V skladu z internimi akti (Pravili policije) so policisti v večini policijskih enot na delo napoteni z delovnim nalogom, s katerim so jim tudi odrejene naloge. V skladu s 130. člena ZNPPol morajo policisti o vsaki uporabi policijskega pooblastila poročati v poročilu o opravljenem delu, če poročila ne pišejo, pa v pisnem aktu o uporabi policijskega pooblastila ali v uradnem zaznamku. Policisti morajo o uporabi policijskega pooblastila na opisan način poročati v 24 urah od takrat, ko so policijsko pooblastilo uporabili, kar je eden od pogojev za pravočasen nadzor nad zakonitostjo in strokovnostjo uporabe policijskega pooblastila. Dolžnost vodje policijske enote ali osebe, ki jo ta pooblasti je, da kot to določa prvi odstavek 132. člena ZNPPol, mora spremljati zakonitost in strokovnost uporabe policijskih pooblastil.

Tudi Zakon o organiziranosti in delu policije določa odgovornost vodij policijskih enot za svoje delo, stanje v enoti in delo enote, interni akti policije (Pravila policije) pa tudi, da načrtujejo, organizirajo, odrejajo, usmerjajo in nadzorujejo delo v policijskih enotah, ki jih vodijo, ter odločajo o zadevah s svojega delovnega področja. Z navedenim se zagotavlja notranji hierarhični nadzor nad delom policistov in s tem policijske enote.

Vodstva policijskih enot zakonitost in strokovnost uporabe policijskih pooblastil spremljajo praviloma prek poročil o opravljenem delu, dokumentov, ki jih policisti izdelajo o uporabi policijskih pooblastil, delovnih razgovorov, strokovne pomoči, strokovnih posvetov, delovnih sestankov, izobraževanj in usposabljanj policistov ter z nadzorom nad njihovim delom. Pri tem bodo policijskim vodjem zaradi lažjega izvajanja nadzora v veliko pomoč podatki, ki jih nudijo naprave s katerimi je opremljen brezпилotni zrakoplov (čas in lokacija oz. smer leta itd.).

Predvideno je, da bodo zaradi sorodnosti z letalsko zakonodajo in posameznimi nalogami oziroma pooblastili, ki se že opravljajo s pomočjo helikopterjev, brezпилotne zrakoplove pri opravljanju policijskih nalog uporabljali le policisti Letalske policijske enote (ti bi v primerih, ko bi bilo to potrebno, nudili pomoč in podporo drugim policijskim enotam). S tem bo zagotovljen še večji nadzor nad uporabo brezпилotnih zrakoplovov,

usposobljenost kadra, skrbnost nad hrambo podatkov njihova sledljivost itd. kot pa, če bi brezpilotne zrakoplove imeli v uporabi policisti različnih policijskih enot.

V ZNPPol, predlogu zakona ter drugih predpisih je določeno tudi ravnanje s podatki, njihova hramba oziroma brisanje.

Posegi v človekove pravice pri izvajanju policijskih pooblastil smejo biti dopustni izključno ob pogojih, ki so določeni z zakonom in sorazmerni z ustavno dopustnim ciljem. Ta sorazmernost je še posebej pomembna pri posegih v človekove pravice, ki varujejo človekovo osebno dostojanstvo, varnost, osebnostne pravice in njegovo zasebnost.

Test sorazmernosti

Ustava RS s svojim splošnim načelom sorazmernosti jasno ograjuje zakonodajalca k omejitvi ustavno varovanih pravic posameznika, zgolj s pravicami drugih subjektov, ki morajo biti v tem okvirju tudi v javnem interesu. Zatorej mora biti vsak tak poseg v posameznikovo temeljno svoboščino utemeljen s stvarnim in razumnim tehtanjem dvoja ali več nasprotujočih si ustavno varovanih dobrin, v cilju opredeljivosti, razumnosti in seveda ustavne legitimnosti določene rešitve⁴.

Splošno načelo sorazmernosti v bistvu predstavlja test legitimnosti oziroma preizkus:

- ali je cilj, ki ga zasleduje država, legitimen oziroma ustavno dopusten in
- ali so od države uporabljena sredstva kot taka pravno dopustna, kar se preverja skozi preizkus sorazmernosti, kjer se nadalje ugotavlja:
 - ali so izbrana sredstva za dosego cilja smiselna oz. primerna (sredstvo je primerno, če se je z njegovo pomočjo mogoče približati željenemu rezultatu - so uporabna in možna)
 - ali ta sredstva kot taka pridejo v poštev za dosego cilja in so zato potrebna oziroma nujna (sredstvo je nujno, če ni na izbiro drugega enako učinkovitega sredstva, ki ne bi omejevalo TČPS ali pa bi jih manj omejevalo) ter
 - ali so izbrana sredstva v okviru razumnega razmerja oziroma ali je bilo vzpostavljeno razumno ravnoesje med prizadeto ustavno pravico posameznika, ki jo povzroča uporaba izbranega sredstva in med ustrezno koristjo, ki jo pridobimo z uporabo sredstva za zaščito pravic drugih, skratka v javno korist.

Določba 2. odstavek 120. člena ob hkratni neodvisnosti in samostojnosti delovanja uprave, sicer zavezuje upravne organe k izvrševanju svojih nalog na podlagi Ustave in zakonov. Skladno z načelom pravne države se vsa pravna razmerja med državo in državljani urejajo s splošno veljavnimi zakoni, na način poznanosti⁵, preglednosti in predvidljivosti. Kumulativno vse troje predstavlja državljanu visoko stopnjo pravne varnosti. Skladno z načeli varstva TČPS, demokratičnosti in pravne države, sme torej omejevati določene pravice državljanov, v Ustavno dopustnih pogojih, zgolj zakonodajalec. Skladno z navedenimi ustavnimi načeli smo v vsebini tega dokumenta skušali dosledno zasledovati in odgovoriti na temeljna vprašanja.

⁴ Povzeto po 9. točki 2. člena Komentarja Ustave RS.

⁵ Jasnost, razumljivost in nedvoumnost zakonskih norm, na način iz katerega zmore povprečen nevešč prava občan zanesljivo razbrati svoj pravni položaj. Povzeto po 15. točki 2. člena Komentarja Ustave RS.

Menimo, da bi pri uporabi brezpilotnih zrakoplovov šlo za razumno povezavo med predlaganim ukrepom in ustavno dopustnim ciljem, to je zagotovitev višje stopnje varnosti državljanom. Letalska policijska enota sedaj drugim policijskim enotam nudi helikoptersko podporo pri opravljanju istih nalog in pooblastil, ki bi jih po predlogu zakona smela nuditi z brezpilotnimi zrakoplovi. Zaradi finančnih omejitev (omejeno število helikopterjev, zmanjševanje stroškov za gorivo in vzdrževanje helikopterjev), policijskim enotam nudi helikoptersko podporo le pri opravljanju najbolj nujnih in interventnih nalog in le izjemoma tudi pri izvedbi drugih nalog (npr. pri opravljanju ogleda). Prav tako se policija občasno srečuje s primeri, ko je treba zagotoviti hkratno helikoptersko podporo policijskim enotam pri opravljanju nalog na različnih krajih (npr. iskanje oboroženega storilca, ki je pobegnil s kraja kaznivega dejanja, reševalne akcije v gorah, iskanje pogrešanih oseb, ki potrebujejo pomoč ipd.), ki pa je zaradi omejenega števila helikopterjev in drugih okoliščin (omejen čas nalleta, primernost helikopterjev za različne naloge...) ni mogoče zagotoviti. V takih primerih se glede na stopnjo ogroženosti določijo prioritete, kar pa pomeni, da policija takrat vsem ne more zagotoviti enake stopnje varnosti. Če upoštevamo, da je uporaba helikopterja omejena tudi v primerih, ko helikopter zaradi slabih vremenskih razmer sploh ne sme vzleteti (minimalni pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za varen vzlet helikopterja so predpisani), čeprav so npr. na območju, kjer bi opravljal naloge pogoji za letenje dobri, bi tudi v takih primerih policisti z uporabo brezpilotnih sistemov lahko zagotovili višjo stopnjo varnosti državljanom in tudi lastne varnosti. V primerih, ko je za pravočasno, kvalitetnejšo ali varno izvedbo naloge oziroma pravočasno zagotovitev pomoči osebam potreben videonadzor iz zraka, ne obstaja milejše sredstvo, s katerim bi bilo mogoče doseči enak ustavno dopusten cilj.

Brepilotni zrakoplovi s sistemom za opravljanje nalog predstavljajo poseg v pravico do zasebnosti in z njo povezano pravico do varstva osebnih podatkov, zato smo pri preučevanju možnosti njihove uporabe striktno sledili načelom, ki zagotavljajo uresničevanje temeljnega ustavnega načela pravne države: zakonitosti, poštenosti, transparentnosti, sorazmernosti, točnosti in ažurnosti, ustreznim rokom hrambe, zavarovanju osebnih podatkov in seveda pravice posameznikov.

Varnost

Človekova pravica do varnosti je zagotovljena vsakomur in je določena v 34. členu Ustave RS, v katerem je posamezniku hkratno zagotovljena pravica do človekovega dostojanstva in varnosti. Pomembno pri tem je, da so dolžni ti združeni pravici spoštovati državna oblast, kot tudi posamezniki, torej brez izjem. V osnovi je zato to obrambna pravica. Iz narave stvari tudi izhaja, da je država dolžna pravico do osebnega dostojanstva in varnosti zagotavljati tudi sama, z lastnim ravnanjem, saj je to smisel temeljnih ustavnih načel; demokracije in pravne države. Varnost predstavlja osnovo za razvoj posameznika in družbe, lahko je osebna ali pa skupna, družbena, nacionalna. Šele v svobodni in varni družbi namreč lahko posameznik ob izpolnjevanju nekaterih kriterijev varno uresničuje svoje pravice. Ob tem je izrednega pomena dejstvo, da se ohranja ravnovesje med obema elementoma, torej med varnostjo in svobodo.

Represivni aparat države, ki ga med drugim tvori tudi policija, skrbi za uresničevanje svobode, je del državnega varnostnega sistema, ki varuje demokratično ureditev, vrednote, človekove pravice. Država mora pri doseganju teh ciljev delovati v okviru zakonskih omejitev in ne sme preseči svojih pooblastil, sicer postane njena legitimnost in demokratičnost vprašljivi, in v tem primeru lahko posameznik izgubi oboje: svobodo in varnost.

Zasebnost in varstvo podatkov

Zasebnost je ustavno varovana človekova pravica iz 35. člena Ustave RS, ki posameznika varuje pred posegi države v njegovo zasebno sfero, v okviru osebnostne

pravice pa varuje istega, oziroma njegovo osebno sfero (nedotakljivost človekove osebnosti, družinskega življenja,...) tudi v razmerjih do drugih posameznikov. Toda pravica do zasebnosti ni absolutna pravica, temveč je omejena z varstvom in koristi drugih ter z vedenjem posameznika v javnosti. Človek se namreč kot družbeno bitje, ki nenehno prihaja v stik z drugimi ljudmi, ne more povsem izogniti temu, da se iz raznih vzrokov in nagibov tudi drugi zanimajo zanj in za njegovo zasebno življenje.

Pri tem bi področje zasebnega življenja posameznika lahko razdelili:

- Zasebnost v prostoru (fizično ločen od ostalih)
- Zasebnost osebnosti (svoboda misli, opredelitev, izražanja),
- Informacijsko zasebnost – da obdrži podatke o sebi, ker ne želi, da bi bili z njimi seznanjeni drugi.

Na splošno velja, da čim manj intimno je področje zasebnega življenja posameznika tem manjšo pravno zaščito uživa, kadar pride v kolizijo z interesi in s pravicami drugih. Večja kot je realna ogroženost, večje je razumevanje, da organi odkrivanja potrebujejo orodja za svoje delo.

Tudi Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin v 8. členu daje vsakomur »pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, svojega doma in dopisovanja«. Javni oblasti pa prepovedujejo vmešavanje v izvrševanje te pravice, »razen če je to določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države zato, da se prepreči nered ali zločin, da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi«. Posplošeno rečeno je pravica do zasebnosti predmet varstva posameznika pred arbitrarnimi posegi javne oblasti v zasebno in družinsko življenje. Človekovo zasebnost in osebne pravice je potrebno razumeti tudi širše, saj jo ustavni vidiki varujejo tudi v drugih njenih določbah (36. člen: nedotakljivost stanovanja, 37. člen: varstvo tajnosti pisem in drugih občil, 38. člen: varstvo osebnih podatkov) in se tako med seboj prepletajo ter dopolnjujejo.

Kljub temu, da gre za mednarodno pomembno ustavnopravno človekovo pravico, pa le-ta ni absolutna. Pri obravnavi te pravice je za ocenitev nasprotnega zornega kota nujna omemba pomembnega izvedenega pravnega načela, izhajajočega iz odločitve Ustavnega sodišča (U-I-25/95, Ur.l. št. 5/98), »da se pravica do zasebnosti za posameznika lahko konča samo takrat in tam, kjer kolidira z zakonsko izkazanim močnejšim interesom drugih«. Poleg tega načela je pomembno pri tem vedeti, da je potrebno pri tej človekovi pravici upoštevati načelo, da je v pravni državi javni oblasti prepovedano vse, kar ni izrecno dovoljeno. Med te izjeme lahko prav gotovo prištevamo tudi uporabo tehničnih sredstev za fotografiranje ter avdio in video snemanje, ki jih na podlagi zakona smejo policisti uporabiti predvsem zaradi zagotovitve lastne varnosti in varnosti drugih oseb kot tudi za kvalitetnejše opravljanje policijskih nalog. Navedena tehnična sredstva bi policisti med drugim smeli uporabiti tudi na brezpilotnih zrakoplovih.

Varstvo osebnih podatkov se v literaturi pogosto označuje tudi s pojmom informacijska zasebnost, torej kot del človekove zasebnosti. Vendarle pa tudi informacijska zasebnost, kot del zasebnosti ni absolutna. Posegi v varstvo osebnih podatkov iz 38. člena Ustave so po ustaljeni presoji Ustavnega sodišča dopustni, ko so v skladu z načelom sorazmernosti. Predhodno morajo zato prestati t.i. strogi test sorazmernosti. Iz navedene ustavne določbe in iz Konvencije o varstvu posameznika glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov izhaja, da je poseg dopusten takrat, če je v zakonu določeno opredeljeno, kateri podatki se smejo zbirati in obdelovati, za kakšen namen jih je dovoljeno uporabiti, nadzor nad zbiranjem, obdelovanjem in uporabo ter varstvo tajnosti zbranih osebnih podatkov. Namen zbiranja pa mora biti ustavno dopusten.

Evropsko sodišče za človekove pravice v svoji ustaljeni praksi sprejema stališče, da poseg, če naj bo dopusten, mora ustrezati »nujni družbeni potrebi«, in biti sorazmeren z legitimnim zasledovanim namenom, razlogi s katerimi jih država utemeljuje pa morajo biti relevantni in zadostni.

Ustavna dopustnost cilja

Menimo, da je tudi z vidika načela sorazmernosti cilj, ki ga zasledujemo z uvedbo brezpilotnih zrakoplovov pri opravljanju policijskih nalog, katerega namen je zagotovitev večje varnosti policistov in drugih oseb kot tudi boljše oziroma kvalitetnejše opravljanje z zakonom določenih nalog, legitimen oziroma ustavno dopusten.

Test nujnosti

Menimo, da je uporaba brezpilotnih zrakoplovov nujna za doseg ustavno dopustnega cilja. Helikopterska podpora policijskim enotam pri opravljanju policijskih nalog je omejena zaradi omejenega števila plovil ter vremenskih razmer, ki onemogočajo vzlet, izpostavljenosti posadke helikopterja, ko se izvajajo ukrepi za izsleditev in prijetje nevarnih storilcev kaznivih dejanj, ki so oboroženi, pri enostavnejših opravilih, kot je ogled kraja kaznivega dejanja (ko je potreben situacijski posnetek iz zraka) pa je tudi neracionalna. V takih primerih prihaja do situacij, ko policija ljudem ne more zagotoviti ustrezne varnosti. Gre za primere, ko je npr. od hitre izsleditve pogrešane osebe, ki potrebuje pomoč ali izsleditve nevarnega storilca kaznivega dejanja, ki bi lahko ogrozil varnost tretjih oseb, odvisna pravočasna odvrnitev nevarnosti od posameznika in skupnosti. Prav tako tudi policisti upravičeno pričakujejo, da jim država z ustreznimi ukrepi zagotovi, da je njihovo delo kar se da varno. Da se policisti po nepotrebnem ne bi izpostavljali nevarnim okoliščinam (npr. pri pregledu težje dostopnih terenov zaradi najdbe pogrešane osebe ali izsleditvi nevarnega storilca kaznivega dejanja oziroma ugotavljanju okoliščin, ki so pomembno za njegovo varno prijetje kot tudi pri terorističnih dejanjih, ugrabitvah in drugih podobnih primerih, ko se pričakuje oborožen odpor storilcev) je uporaba brezpilotnih zrakoplovov, s pomočjo katerih bi policisti lahko fotografirali, avdio in video dokumentirali pomembna dejstva in okoliščine, nujna. Uporaba brezpilotnih zrakoplovov je nujna tudi pri izvajanju prikritih preiskovalnih ukrepov (npr. tajno opazovanje), ko neposredno fizično opazovanje ne bi bilo mogoče.

Z brezpilotnimi zrakoplovi pa bi se dvignila tudi kvaliteta dokazovanja kaznivih dejanj in prekrškov ter opravljenih ogledov krajev kaznivih dejanj, prekrškov in prometnih nesreč v primerih, ko je zaradi nazornejšega vpogleda v okoliščine storitve kaznivega dejanja, prekrška ali prometne nesreče, potreben situacijski posnetek iz zraka.

V ostalih primerih (spremljanje zakonitosti in strokovnosti izvajanja policijskih pooblastil in spremljanje javnih zbiranj, preprečevanje in odkrivanje nezakonitih prehodov čez državno mejo, varovanje oseb in objektov), bi bila njihova uporaba predvsem racionalnejša od izvajanja nalog s helikopterjem ali pa bi bila nadomestilo za uporabo helikopterske podpore, ko te zaradi že navedenih okoliščin ne bi bilo mogoče zagotoviti.

Test primernosti in učinkovitosti

Menimo tudi, da bi bila uporaba brezpilotnih zrakoplovov pri opravljanju policijskih nalog primerna in učinkovita. Z njihovo uporabo bi bilo delo policistov varnejše, učinkovitejše in racionalnejše.

Z uporabo brezpilotnih zrakoplovov bi lahko nadomestili vrzel v primerih, ko policistom pri izvajanju nalog zaradi različnih razlogov ni mogoče zagotoviti helikopterske podpore ali pa bi bila ta neracionalna. Neracionalna uporaba helikopterja bi npr. bila, če bi policijski helikopter moral vzleteti v Ljubljani, da bi na avtocesti v Mariboru z višine

posnel verižno trčenje desetih vozil. V zvezi s tem moramo izpostaviti, da v geodeziji že obstajajo programska orodja, ki na podlagi posnetka iz zraka omogočajo izdelavo skice hiše ipd. z vsemi potrebnimi meritvami. Glede na navedeno, bi se v tovrstnih primerih močno skrajšal čas zastoja v prometu, ki je potreben za obravnavo prometne nesreče, če bi podobna orodja lahko uporabili tudi policisti za dokumentiranje in skiciranje kraja prometne nesreče.

Test sorazmernosti v ožjem smislu

Iz ustavnega načela (U-I-25/95, Ur.l. št. 5/98), »da se pravica do zasebnosti za posameznika lahko konča samo takrat in tam, kjer kolidira z zakonsko izkazanim močnejšim interesom drugih«, lahko iz 2. odstavka 8. člena EKČP ugotovimo, da je javni oblasti, poleg prepovedi, izjemoma dovoljeno vmešavanje v izvrševanje pravice do zasebnosti. Med te izjeme pa prav gotovo prištevamo tudi uporabo tehničnih sredstev za fotografiranje ter video in avdio snemanje, ki jih je mogoče uporabiti tudi na brezpilotnih zrakoplovih, za zagotavljanje »državne varnosti, javne varnosti....., zato, da se prepreči nered ali zločin, da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi«.

Po ustaljeni ustavnosodni presoji pomeni vsako zbiranje in obdelava osebnih podatkov poseg v t.i. informacijsko zasebnost posameznika. Kljub temu ta človekova pravica ni absolutna, zato se mora posameznik zavedati te omejitve in dopustiti posege v tovrstno obliko zasebnosti zaradi prevladujočega splošnega interesa in ob izpolnjevanju ustavno določenih pogojev.

Policijske naloge izhajajo iz temeljnih dolžnosti policije, tj. zagotavljanja varnosti posameznikom in skupnosti, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepiteve pravne države. Med zagotavljanjem varnosti in spoštovanjem človekovih pravic in temeljnih svoboščin obstaja kontradiktorno razmerje. Zagotavljanje varnosti (gre za človekovo pravico iz 34. člena ustave) zahteva določene posege v druge človekove pravice in temeljne svoboščine. V nasprotnem primeru bi odsotnost zagotavljanja varnosti pripeljala do stanja, ko človekovih pravic in temeljnih svoboščin nasploh ne bi bilo mogoče uresničevati. Takšne omejitve drugih človekovih pravic in temeljnih svoboščin so načeloma legitimne (če so sorazmerne). Po ustaljeni ustavnosodni presoji se namreč človekove pravice in temeljne svoboščine lahko omejijo zaradi pravic drugih oziroma zaradi javne koristi (tretji odstavek 15. člena ustave). Iskanje prave mere med zagotavljanjem varnosti in posegi v druge človekove pravice in temeljne svoboščine (tj. vzpostavljanje jasnih pravnih pravil) pa krepi pravno državo (2. člen ustave).

Varnost je človekova pravica, ki jo mora zagotavljati policija, kar ji izrecno nalaga njena temeljna dolžnost. Pripada vsakomur, zato je naloga države, da podpira tudi razvoj tehničnih sredstev, ki zagotavljajo varnost posameznikom in skupnosti.

Uporaba brezpilotnih zrakoplovov z namenom uporabe tehničnih sredstev za fotografiranje ter video in avdio snemanje posega v pravice posameznikov, ta poseg pa bistveno ne odstopa od primerov, ko se navedena tehnična sredstva ob izpolnjevanju z zakonom določenih pogojev uporabijo npr. iz vozila ali helikopterja. Za razliko od helikopterja ali drugih načinov uporabe navedenih tehničnih sredstev, pa njihova uporaba v določenih primerih zagotavlja večjo varnost policistov in drugih oseb, njihova uporaba pa je npr. v primerjavi s helikopterjem tudi racionalnejša.

Namen in pogoji za uporabo tehničnih sredstev za fotografiranje ter avdio in video snemanje so v zakonu točno določeni in jih morajo policisti upoštevati ne glede na način njihove uporabe. Niti ZNPPol niti drug zakon policiji ne dajeta pravne podlage, da bi se z navedenimi tehničnimi sredstvi izvajal množičen nadzor nad udeleženci

cestnega prometa ali drugih območij kar pomeni, da tak nadzor ni dopusten, tudi če bi se ta sredstva uporabljala na brezpilotnih zrakoplovih.

S sorazmernostjo v ožjem pomenu je tesno povezan tudi rok hrambe podatkov, ki mora biti določen v razumni povezavi z dosego ustavno dopustnega cilja. Odvisno od vrste naloge oziroma policijskega pooblastila pri katerem bi policisti na brezpilotnih zrakoplovih uporabili tehnična sredstva za fotografiranje ter avdio in video snemanje, je v posameznih določbah ZNPPol ali drugega zakona določen tudi rok hrambe podatkov oziroma njihovo brisanje, upoštevajoč, da je poseg v informacijsko zasebnost posameznika sorazmeren glede na uporabljeno pooblastilo.

ZAKLJUČEK

Zaradi določenih prednosti (zagotavljanje varnosti policistov in drugih oseb, izboljšanje kvalitete dela policistov ter racionalnost) bodo brezpilotne zrakoplove pri opravljanju nalog sčasoma uporabljale vse policije na svetu. Brezpilotni zrakoplovi dejansko omogočajo zelo široke možnosti njihove uporabe, zato je pomembno, da je z zakonom natančno določen namen njihove uporabe ter vrste nalog in pooblastil policistov, pri katerih bi brezpilotne zrakoplove smeli uporabljati (družbeno nesprejemljivo bi bilo, če bi policisti brezpilotne zrakoplove smeli uporabljati npr. za splošni in preventivni nadzor cestnega prometa ali drugih območij), navedena stališča pa so bila upoštevana pri pripravi predloga zakona.